

KUR'ÂN'DA “كَلَّا” KELLÂ EDATI

Halil İbrahim TANÇ (*)

ÖZ

Kellâ, Arap dilinde kullanılan edatlardan biridir. Kur'an'da, “كَلَّا”=Kellâ diriliş gününü ve o günün dehşetini inkâr edenleri caydırmak için istimal edilmiştir. Kur'an'da 15 Mekkî Sûrenin 33 farklı yerinde uyarmak ve korkutmak maksadıyla kullanılmıştır. “كَلَّا” = Kellâ, olumsuzluk olan “hayır” anlamı taşır. “كَلَّا”= Kellâ, Hedef kitlenin yani insanların yapmak istediği bazı şeyleri kabul etmez ve onları bu halinden vazgeçirmeyi ister. “كَلَّا” = Kellâ, Muhataba yani insanlara geçmiş mananın olumsuzluk ve yasaklama anlamını göstermekle beraber bundan sonra söylenecek sözün önemini bildirir. “كَلَّا” = Kellâ'nın Kurân'da ve Arap Dilinde “حَقًّا” = gerçekten anlamına geldiği yerler de vardır: “حَقًّا”= gerçekten anlamını, Küfe dil ekolü öncüsü el-Kisâ'i ve onun görüşünü takip edenler kabul etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Kellâ, Asla, Edat, Gerçekten

ABSTRACT

Preposition of Kellâ in The Qur'an

Kella “كَلَّا” = Kellâ' is one of prepositions in use in the Arabic language. In the Qur'an, “كَلَّا” = Kellâ was used to deter people who denies resurrection day and its consternation . “كَلَّا” = Kellâ was used in the Qur'an in 33 times in 15 Mekkan Surahs to refer to threat and menace. “كَلَّا” = Kellâ, means “no” in a stronger way. “كَلَّا” = Kellâ does not accept some behaviours of target audience , society, also wants make them stop some of their habits. “كَلَّا” = Kellâ emphasize the negative and restriction meaning of the previous sentence also indicate the importance of the next sentence. “كَلَّا” = Kellâ' in some contexts -in the Quran and in Arabic language- means “حَقًّا” = truth, reality. el-Kisâ'i , the pioneer of language school of Küfe, and his followers accept this meaning of “كَلَّا” = Kellâ'.

Keywords: Kellâ, “No” in a stronger way, Preposition Truth,

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Giriş

“كَارًا” Kellâ’ nın Anlamları

“كَارًا”= **Kellâ’nın** cümlelerin durumuna göre birçok mânâsı vardır: Anlamlarından biri “الرَّدْعُ والرَّجْرُ” = red‘ ve zecrdir.¹ Kellâ, kendisinden sonrası için siladır.² Türkçe’de Red‘: Alıkoymak, mâni olmak engellemek anlamındadır. **Zecr** ifadesi ise, *azar, baskı, paylama, tekdir*, gibi anlamlara gelir.³

Dilimizde vazgeç, hayır, öyle değil, gerçekten, asla, dikkat ediniz gibi anlamlarla tercüme edilebilir. İnsanı kapılmış olduğu fikirden menetmek ve azarlamak, ya da muhatabın fikrinin yanlışlığını ortaya koyup onu doğruya yöneltmek için de kullanılır.⁴

Cevabın olumsuzluğunu bildiren bir harf olup, kendinden sonrakinin irabına te’sir etmez. Menetmeyi, nehyetmeyi⁵ açma, başlangıç yapma ve gerçeklik ifade eder. Sîbeveyh ve Halîl b. Ahmed ve birçok nahivciler ile Basra Dil mektebinin çoğunluğu, bu edatın “ك” ile olumsuzluk “لَا” sının birleşmesiyle meydana geldiğini ve şeddenin nefiy manasını kuvvetlendirmek için kullanıldığını söylerler. Birçok nahivci ise edatın birleşmeden tek bir kelime olduğunu kabul ederler⁶. Âyet-i Kerîmeden örnekler:

"قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرِكُونَ. قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ"

*Musa’nın adamları: “İşte yakalandık” dediler. Musa: “Hayır; Rabbim benimle beraberdir, bana elbette yol gösterecektir” dedi.*⁷ Âyet-i Kerîmede “كَارًا” red‘ ve zecr içindir. “إِنَّ”= fiile benzeyen harfdir. “مَعِيَ”= Zarfıdır. Hazfedilmiş innenin haberine müteallaktır. “رَبِّي”= innenin muahhar ismidir. “سَيَهْدِينِ”= fiil cümlesi olup irabdan mahalli yoktur. Çünkü isti’nâfiyedir. İkincisi, reddetme ve olumsuzluk içindir. Bu edatla bir şey reddedilir, fakat başka bir şey açığa çıkar, onaylanır. Birisinin “هَلْ أَكَلْتَ نَمْرًا؟”=*Hurma yedin mi*, sorusuna,

1 İbn Manzûr, Ebu’l-Fadl Cemâluddîn Muhammed, *Lisânu’l-Arab*, I-XV, Dâru Sâdır, Beyrut, 1990, XV, 230; ez- Zemahşerî, Ebu’l-Kâsim Mahmûd b. Omer, *el-Mufasssal fî ‘ilmil-Lugab*. Dâru İhyâ’l-‘Ulûm, Beyrût, 1990, s. 388.

2 el-Feyrûzâbâdî, Muhammed b. Ya’kûb, *el-Kâmmûsu’l-Muhît*, I-IV, Dâru’l-İhyâ, Beyrût, 1991, IV, 597.

3 Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık yayınları, İstanbul 1995, s. 318, 354.

4 el-İsfehânî, Râğîb, Ebu’l-Kâsim Huseyin b. Muhammed, *el-Mufredat fî Garîbi’l-Kur’ân*, Beyrût ts., s. 441.

5 Muhammed el-Antâkî, *el-Minhâc fî’l-kavâ’idi ve’l-i’râb*, s.243.

6 İbn Hişâm (Cemâluddîn), *Muğni’l-lebib*, I-II, nşr., Mâzin el-Mubârek ve Muhammed Hamdullah, Dimaşk 1972, I, 249.

7 26.Şu’arâ 61-62.

“بَلْ أَكَلْتُ” = **Hayır, asla. Bilâkis ekmek yedim**, dersin. Üçüncüsü, bu edat “أَلَا”=elâ anlamında kullanılır ki, Türkçesi; *dikkat edin, iyi bilin ki*, demektir. “كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيْطَعَى” = **Dikkat edin! Çünkü insan muhakkak azıtır**⁸. Bu âyette “كَلَّا” edatı, “أَلَا”=elâ, anlamındadır.⁹

Kellâ, cümledeki durumuna göre, *hayır, asla, vazgeç, hakikaten, senin anladığın gibi değil*¹⁰ gibi mânâlara da gelir. **Kellâ**, Arapçada kendisinden önce geçen cümlelerin ifade ettiği fikrin, düşüncenin doğru olmadığını sert bir şekilde belirtmek için de kullanılır. “أَرْجُو النَّجَاحَ” = *Sınıfta geçmeyi umarım*, diyen kimseye, “كَلَّا إِنَّكَ رَاسِبٌ” = *Hayır,asl, sen sınıfta kalacaksın*, denir. “إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُدْرِكَنَا الْعَدُوُّ” = *Düşmanın bize ulaşmasından korkuyoruz*, diyenlere cevap olarak, “كَلَّا إِنَّكُمْ لَنَاجُونَ” = **Hayır siz mutlaka kurtulacaksınız**, denir.¹¹

Bazı dil âlimleri “Kellâ” üzerinde vakıf (durak) yapmayı uygun görmüşler ve bu edattan sonrasının da iptidaiye olduğunu ifade etmişlerdir.¹²

فَلَمَّا تَرَاءَى الْجُمُعَانَ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرِكُونَ. قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

İki topluluk birbirini gördüğünde, Mûsâ'nın adamları: “İşte yakalandık” dediler. *Mûsâ: “Evet; Rabbim benimle beraberdir, bana elbette yol gösterecektir”* dedi.¹³ Bu âyette geçen **Kellâ** edatına bazı dilcilere göre “نَعَمْ” = ‘*evet*’ anlamı da verilebilir. Çünkü onlara göre, **Kellâ**’dan sonra gelen “إِنَّ” harfinin hemzesinin harekesi kesreli gelmiştir: Aynı şekilde bir olayın haber verilmesinden sonra “نَعَمْ”=evet ifadesi kullanılır. Burada ‘**Kellâ**’ edatı tasdik içindir.¹⁴

Kur'an'da Kellâ Edatı

A. Cevabı İnkâr, Kabullenmeme:

Cümleyi isbattan redde, inkâra, terke çevirir. Ve ona başka bir mânâ ekler. Yani cümlelerin daha önceki anlamını inkar edip, dinleyiciye (muhataba) yeni bir anlamı tenbihler. Bu diğer olumsuzluk edatlarından daha fazla olumsuz-

8 96.‘Alak Sûresi 6.

9 Halil Tefvîk Mûsâ, *Mu‘cemu’l-İrşâd li’l-Edavâti’n-Nahviyye*, Dâru’l-İrşâd, Hims 2006, s. 206-207.

10 Bakırcı, Selami ve Sadi Çögenli, *Arapça Edatlar Sözlüğü*, Erzurum 2000, s. 152.

11 Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, Tekin Kitabevi, Konya 1999, s. 346.

12 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I, 249.

13 26.Şu‘arâ 61-62.

14 İbn Hişâm (Cemâluddîn), I, 251. ; Çelen, Mehmet, *Arapça’da Edatlar*, Kalem Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2006, s. 134.

luk, inkar, red ve kabullenmeme mânâları içerir. Edatın içerdiği bu manada nahivcilerin birçoğu ve lügatçı tefsirciler ittifak halindedirler. “هَلْ جَاءَ زَيْدٌ؟” =Zeyd geldi mi? sorusuna cevap olarak “كَلَّا”= Hayır, denilir.¹⁵

Kur’ân-ı Kerîm’den örnekler:

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ. كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ.

“Malının, kendisini ebedi yaşatacağını sanır. **Hayır**, andolsun ki, o cehenne-me atılacak”.¹⁶

أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا . كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا.

”O görülmeyeni mi biliyor, yoksa Rahman katından bir söz mü almıştır? **Ha-yır**, söylediyini yazacağız ve onun azabını uzattıkça uzatacağız”.¹⁷

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا. كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا.

“Onlar kendilerine kuvvet ve şeref kazandırsın diye, Allah’tan başka tanrılar edindiler. **Hayır**, tanrıları, kendilerinin ibadetlerini inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklardır.” (Veya yarın bunlar, o tanrılara tapmalarını inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklardır).¹⁸

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ. لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ.

“Onlardan birine ölüm gelince: “Rabbim! Beni geri çevir, belki, yapmadan bıraktığımı tamamlar, iyi iş işlerim” der. **Hayır**; bu söylediği sadece kendi lafıdır. Tekrar diriltilecekleri güne kadar arkalarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır.”¹⁹

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأُرْسِلُ إِلَىٰ هَارُونَ. وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ. قَالَ كَلَّا فَإِذْ هَبْنَا بآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ.

“(Musa: “Rabbim!) göğsüm daralıyor, dilim açılmıyor. Onun için **Harun’a** da elçilik ver. Onların bana isnat ettikleri bir suç da vardır. Beni öldürmelerin-

15 Muhammed Hasan eş-Şerîf, *Mu’cemu Hurûfi’l-Me’âni fi’l-Kurâni’l-Kerîm*, I-III, Muessesetu’r-Risâle, Beyrut, 1996, II, 804-805.

16 104.Humeze 3-4.

17 19.Meryem 78-79.

18 19.Meryem 81-82.

19 23.Mü’minûn 99-100.

den korkuyorum" demişti. Allah: "**Hayır**; ikiniz mucizelerimizle gidiniz. Doğrusu Biz sizinle beraber dinlemekteyiz."²⁰

يُبَصِّرُونَهُمْ يَوْمَ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِنَبِيِّهِ. وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ. وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ. وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ. كَلَامًا إِنَّهَا لَأُظَى. نَزَاعَةً لِلشَّوَى.

"Onlar birbirlerine yalnız gösterilirler. Suçlu kimse, o günün azabından kurtulmak için oğullarını, ailesini, kardeşini, kendisini barındırmış olan sülalesini ve yeryüzünde bulunan herkesi feda etmek ve böylece kendisini kurtarmak ister. **Hayır, olmaz...** Bilinmeli ki, o, (cehennem) alevlenen bir ateştir. Derileri kavurup soyar."²¹

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَاَقْبَلْ رِزْقَ رَبِّهِ أَهَانًا. كَلَامًا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ.
"Ama onu sınamak için rızıkını daraltıp bir ölçüye göre verdiği zaman: "Rabbim beni önemsemedi" der. **Hayır**; yetime ikram etmiyorsunuz."²²

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى. كَلَامًا لَيْسَ لَمْ يَنْتَه لَنْسَفَعًا بِالنَّاصِيَةِ.

"Allah'ın her şeyi görmekte olduğunu bilmez mi? **Hayır**, bundan vazgeçmezse, derhal onu perçeminden (alnından)...,"²³

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ. كَلَامًا لَيْسَ بَدَنَّ فِي الْخَطْمَةِ.

"Malının kendisini ölümsüz kılacağını sanır. **Hayır**, o, and olsun ki, Hutame'ye atılacaktır."²⁴

B. Zecr (Menetme, Nehyetme), Red (Geri Durdurma) Mânâsı:

Olumsuzluk mânâsıyla beraber, muhatabın şahsa söylediği veya yapmak istediği şeyi (iş) kabul etmemekle yetinmeyip onu bu halinden vazgeçirme ve nehyetmeyi de içermesi... Meselâ: "سَأَضْرِبُ زَيْدًا" = Zeydi döveceğim, sözüne cevap olarak: "كَلَامًا" = (لَا تَفْعَلْ ذَلِكَ) = "Hayır, bunu yapma! , seni uyarıyorum" anlamını ifade etmektedir²⁵.

Kur'ân-ı Kerîm'den örnekler:

فَلْأَرْوِيَنَّ الَّذِينَ أَلْفَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَامًا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

"De ki: O'na ortak diye takıştırdıklarınızı bana gösterin bakayım. **Hayır**, öyle bir şey yoktur, doğrusu güçlü ve hikmet sahibi olan ancak Allah'tır."²⁶

20 26.Şu'arâ 13-15.

21 70.Me'âric 11-16.

22 89.Fecr 16-17.

23 96.'Alak 14-15.

24 104.Humeze 3-4.

25 Muhammed Hasan eş-Şerif, a.g.e., II, 804-805.

26 34.Sebe 27.

فَلَمَّا تَرَأَى الْجُمُعَانَ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرِكُونَ. قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ.

*İki topluluk birbirini gördüğünde, Musa'nın adamları: "İşte yakalandık" dediler. Mûsa: "Hayır; Rabbin benimle beraberdir, bana elbette yol gösterecektir" dedi.*²⁷

أَيُّطَمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ. كَلَّا إِنَّآ خَلَقْنَاَهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ.

"Onlardan her biri, nimet cennetine sokulacağını mı umuyor?"

*Hayır; doğrusu onları kendilerinin de bildikleri şeyden yaratmışızdır.*²⁸
وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا. وَبَيِّنَ شُهُودًا. وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا. ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ. كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لَا يَأْتِنَا عَنِيدًا.

*Kendisine bol bol mal, çevresinde bulunan oğullar verdiğim ve nimetleri yaydıkça yaydığım o kimseyi (Bana bırak). Bir de verdiğim nimetten artırmamı umar; Hayır; hayır (ummasın); çünkü o, Bizim ayetlerimize karşı son derece inatçıdır.*²⁹

وَمَا يَعْلَمُ جُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ. كَلَّا وَالْقَمَرِ.

"Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilmez. Bu, insanoğluna bir öğütten ibarettir.

*Hayır, hayır öğüt almazlar. And olsun aya,*³⁰

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنشَرَّةً. كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ.

*"Hayır; her biri önüne açılmış sahifeler verilmesini ister. Hayır; daha doğrusu ahiretten korkmazlar."*³¹

كَلَّا إِنَّهُ تَذَكُّرٌ. فَمَنْ شَاءَ ذَكُرْهُ.

*"Hayır; şüphesiz bu Kur'an bir öğüttür. Dileyen kimse öğüt alır."*³²

يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفْرُ. كَلَّا لَا وَزَرَ. إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ.

*İşte o gün insan: "kaçacak yer nerede?" der. Hayır; hayır; bir sığınak yoktur. O gün, sen, Rabbinin huzuruna varıp durursun.*³³

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ. عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ. الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ. كَلَّا سَيَعْلَمُونَ.

27 26.Şu'arâ 61-62.

28 70.Meâric 38-39.

29 74.Muddessir 12-16.

30 74.Muddessir 31-32.

31 74.Muddessir 52-53.

32 74.Muddessir 54-55.

33 75.Kiyâme /10-12.

"Neyi soruşturuyorlar? Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri, büyük bir olay olan tekrar dirilme haberini mi? **Hayır**; şüphesiz görüp bileceklerdir."³⁴

ثُمَّ كَلَامًا سَيَعْلَمُونَ.

"Yine **hayır**; elbette görüp bileceklerdir."³⁵

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى. وَهُوَ يَخْشَى. فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى. كَلَامًا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ.

"Sen, Allah'tan korkup sana koşarak gelen kimseye aldırılmıyorsun. **Dikkat et**; bu Kuran bir öğüttür."³⁶

ثُمَّ أَمَانَةٌ فَافْتَبِرْهُ. ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشُرْهُ. كَلَامًا لَمَّا يَفْضُ مَا أَمَرُ.

"Sonra onu öldürür ve kabre koyar. Sonra, dilediği zaman onu tekrar diriltir. **Hayır**; Allah'ın kendisine buyurduğunu hala yerine getirmemiştir."³⁷

كَلَامًا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمِئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ.

"**Hayır**; doğrusu onlar o gün, Rablerinden yoksun kalacaklardır."³⁸

وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا. وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا. كَلَامًا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا.

"Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz. Malı pek çok seviyorsunuz. Ama yer, çarpılıp paralandığı zaman;"³⁹

أَلْهَأَكُمُ التَّكَاثُرُ. حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ. كَلَامًا سَوْفَ تَعْلَمُونَ.

"Çoğunluk olmak iddianız sizi o kadar meşgul etti ki, mezarları ziyaretle oradakileri de sayacak kadar oldunuz. **Hayır**; öyle olmayın; yakında bileceksiniz."⁴⁰

ثُمَّ كَلَامًا سَوْفَ تَعْلَمُونَ.

"**Hayır**; gözünüzü açın; yakında bileceksiniz."⁴¹

كَلَامًا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ. لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ.

"**Dikkat edin**, şayet yaptığınızın sonucunu kesin olarak bir bilseniz!"⁴²

34 78.Nebe 1-4.

35 78.Nebe 5.

36 80.Abese 8-11.

37 80.Abese 21-23.

38 83.Mutaffifin Sûresi 15.

39 89.Fecr 19-21.

40 102.Tekâsur 1-3.

41 102.Tekâsur 4.

42 102.Tekâsur 5.

C. İstiftah (Başlangıç) ve Tenbih (Uyarma) Mânâsı:

Muhataba geçmiş mânânın olumsuzluk ve nehyini göstermekle beraber bundan sonra söylenecek sözün ehemmiyetini ve kabullenmeme ve reddin asla mümkün olmayacağı yeni bir söylemin başlangıcını bildirir.⁴³

Kur'ân-ı Kerîm'den örnekler:

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ. سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ. كَلَّا لَا تُطِعُهُ وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ.

“O zaman (o) taraftarlarını yardıma çağırсын. Biz de zebanileri çağıracağız. **Hayır**, sakın ona boyun eğme, (Allah'a) secde et ve yaklaş.”⁴⁴

فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ. ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيِّنَاتِهِ. كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ.

“Biz onu Cebrail'e okuttuğumuz zaman, onun okumasını dinle. Sonra onu sana açıklamak Bize düşer. **Hayır**, hayır! Sizler, çabuk elde edeceğiniz dünya nimetlerini seversiniz.”⁴⁵

وَوُجُوهُ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ. تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ. كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي.

O gün bir takım yüzler de asıktır. Kendisinin belkemiğinin kırılacağını sanır. **Dikkat edin**; can boğaza gelip köprücük kemiklerine dayandığı zaman,⁴⁶ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا عَرَبْتَ رَبِّكَ الْكَرِيمِ. الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ. فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالَّذِينَ.

“Ey insanoglu! Seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenasip kılan, istediği şekilde seni terkip eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir? **Hayır**, hayır; doğrusu siz dini yalanlıyorsunuz.”⁴⁷

أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ. لِيَوْمٍ عَظِيمٍ. يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ. كَلَّا إِنَّ كِتَابَ

الْفُجَّارِ لَفِي سَجِينٍ.

“Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar Alemlerin Rabbinin huzurunda dururlar. **Sakının**; Allah'ın buyruğundan dışarı çıkarlar; muhakkak “Siccin” adlı defterde yazılıdır.”⁴⁸

ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ. كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ.

“Sonra da: “yalanlayıp durduğunuz işte budur” denecektir. **Ama** iyilerin defteri yüksek katlardadır.”⁴⁹

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ. عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ. كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنِطٌ.

43 Muhammed Hasan eş-Şerif, a.g.e., II, 804-805.

44 96. 'Alak 17, 18, 19.

45 75.Kiyâme 18-20.

46 75.Kiyâme 24-26.

47 82.İnfîtâr 6-9.

48 83.Mutaffîfîn 4-7.

49 83.Mutaffîfîn 17-18.

"Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir. **Ama, sakın** insanoglu kendini müstağni sayarak azgınlık eder."⁵⁰

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ. سَدِّعُ الرَّبَّانِيَّةِ. كَلَّمَ لَا تُطْعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ.

"O zaman, kafadarlarını çağırın, Biz de zebanileri çağıracağız. **Sakın** ona uyma; sen secde et, Rabbine yaklaş."⁵¹

D. Tahkik (Gerçeklik, Hakikat) Mânâsı:

Bazı durumlarda *gerçekten*, *hakikaten* anlamına gelir.

"كَلَّمَ لَعْنُ لَمْ يَنْتَهَ لَنْسَفَعًا بِالنَّصِيَّةِ" = "Hakikaten hayır, eğer vazgeçmezse, derhal onu alnından yakalıyoruz."⁵² Bu âyette 'Kellâ'nın zecr ve red' anlamlarının dışında "حَقًّا" = *gerçekten* anlamına geldiği yerler üzerinde Kûfe ehlinde el-Kisâ'i ve onun görüşünü takip edenler durmuşlardır.⁵³ Kellâ, كَلَّمَ وَاللَّهِ وَبِاللَّهِ وَاللَّهِ, şeklinde, كَلَّمَ وَاللَّهِ =gerçekten anlamında kullanılmaktadır.⁵⁴

"كَلَّمَ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِكَبَّارٍ" = *Sakın (okumamazlık etme)! Çünkü insan muhakkak azıtır.*⁵⁵ Bazı nahivciler bu âyetteki 'kellâ'nın, aynı zamanda red' ve zecr anlamı taşıdığı görüşündedirler. Diğer bazı nahivciler de buradaki kellânın كَلَّمَ =dik-kat edin anlamına istiftahiyye harfi⁵⁶ olduğunu ileri sürmektedirler.⁵⁷

"Lâkin Arap dil alimlerinden çoğunluk Kisâ'i ve onun görüşünü takip edenlerin görüşüne katılmamaktadırlar."⁵⁸

Sonuç

Kellâ, zecr ve red' ifâde edip olumsuzluk mânâsı içerir ve amel etmez. كَلَّمَ = Kellâ', lâ'm'ın şeddesi ve kef harfinin fazlalığıyla "لا" =lâ'dan anlam bakımından daha güçlü bir harftir.

Kellâ, Kur'ân-ı Kerîm'de 33 yerde geçmektedir. Bu yerler Kur'ân-ı Kerîm'in ikinci yarısındaki 15 sûreden ibarettir. Çünkü Kellâ, tehdit içermekte olup

50 96:Alak 3-6.

51 96:Alak 17-19.

52 96:Alak 15.

53 Muhammed Hasan eş-Şerîf, *a.g.e.*, II, 804.

54 Zihni Mehmed, *el-Muktedab fi Kavâ'idî'n-Nahv*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1981, s. 346.

55 96:Alak 6.

56 Söze yeniden başlama, bkz. : Corc Mitri Abdu'l-Mesih ve Hânî Corc Tâberî, *el-Halil Mu'cem Mustalabâti'n-Nahvi'l-Arabî*, Mektebetu Lübnân, Beyrût, 1990, s. 51.

57 Halil Tefvîk Mûsâ, *a.g.e.*, 207.

58 İbn Manzûr, XV, 231; Muhammed Hasan eş-Şerîf, *a.g.e.*, II, 804-805.

genellikle Mekki sûrelerde bulunmaktadır. Çünkü mânâsı tehdittir ve ancak kâfirleri tehdit etmek için nâzil olmuştur. Mekke dönemi, Kur'ân nassı için târihi sürecin tespitinde çok önemlidir.

Görüldüğü üzere **Kellân**ın mânâsı kullanıldığı siyaka göre değişiklik arz etmektedir. Bazen daimi bir mânâ ifâde etmeyip bulunduğu durumun değişken anlamını içermektedir. **Kellân**ın ifâde ettiği zecr ve red' mânâları sabit olup red ve nefy mânâları ise tâli mânâlardır. Cümleyi isbattan redde, inkara, terke çevirip ona başka bir anlam kazandırır. **Kellâ** olumsuzluk mânâsıyla beraber, muhatabın yapmak istediği şeyi (iş) kabul etmemekle yetinmeyip onu bu halinden vazgeçirme ve nehy etmeyi de içermektedir. Kellâ edatı, reddin asla mümkün olmayacağı yeni bir söylemin başlangıcını da bildirir.

Bazı durumlarda gerçekten, hakikaten anlamına gelir. Bazen de evet anlamına gelmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, kullanmış olduğu lafızları, ifâde etmek istediği mânâyı en ince şekilde ifade edecek biçimde kullanmıştır. Kur'ân'ın kullanmış olduğu lafızlar ve ifade etmek istediği mana arasında tam bir uyum bulunmaktadır. **Kellâ** edatı da bu anlamda belîğ bir tarzda anlam derinliği içermektedir.

Kaynakça

- Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, Tekin Kitabevi, Konya, 1999.
- Bakırcı, Selami ve Sadi Çögenli, *Arapça Edatlar Sözlüğü*, Bakanlar Matbaacılık, Erzurum 2000.
- Corc Mitri Abdu'l-Mesih ve Hâni Corc Tâberî, *el-Halil Mu'cem Mustalahâti'n-Nahvi'l-Arabî*, Mektebetu Lübnân, Beyrût, 1990.
- Çelen, Mehmet, *Arapça'da Edatlar*, Kalem Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2006.
- el-Feyrûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kûb, *el-Kâmmûsu'l-Muhîr*, I-IV, Dâru'l-İhyâ, Beyrût, 1991.
- Halil Tefvîk Mûsâ, *Mu'cemu'l-İrşâd li'l-Edavâti'n-Nahviyye*, Dâru'l-İrşâd, Hims, 2006.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dâru Sâdır, Beyrut, 1990.
- İbn Hişâm (Cemâluddîn), *Muğni'l-lebîb*, I-II, nşr., Mâzin el-Mubârek ve Muhammed Hamdullah, Dimâşk 1972.
- el-İsfehânî, Râğîb, Ebu'l-Kâsim Huseyin b. Muhammed, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân*, Beyrût, tsz.,
- Muhammed el-Antâkî, *el-Minhâc fi'l-kavâ'idi ve'l-i'râb*, Dâruş-Şark, Beyrût, tsz.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık yayınları, İstanbul 1995.
- Muhammed Hasan eş-Şerîf, *Mu'cemu Hurûfi'l-Me'ânî fi'l-Kurâni'l-Kerîm*, I-III, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1996.
- ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsim Mahmûd b. Omer, *el-Mufassal fi 'ilmil-Lugah*. Dâru İhyâi'l-'Ulûm, Beyrût, 1990,
- Zihni Mehmed, *el-Muktedab fi Kavâ'idi'n-Nahv*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1981.